

جيناوی که سپی لکاو

له دیالیکتی کرمانجی ژووړوودا

له کرمانجی ژووړوودا له شینوازیکی نیجگار نینزیکدا
دهرده برین .

۲ - نزیکی هه موان له و رایه دان که له دیالیکتی کرمانجی
ژووړوودا ، ته نیا (ی) جیناوی لکاو .

نه گه رچی دهسته ی دووه می جیناوه کان وه
دهسته ی یه که م چالاک نین ، به لام نه مانیش هه ر وه
دهسته ی یه که م ده توانن بینه به شیک له رسته و ده وری
کارا یان به رکار ببینن و جگه له وه ی به کرداره وه ده لکین ،
هه روه ها ده چنه سه ر گه ئی به شه ناخاوتنی تریشو .. جا
بویه راست نییه به کوتایی کردار له قه له م بدرین^(۱) .
جیناوه لکاوه کانی دهسته ی دووه م له دیالیکتی
کرمانجی ژووړوودا له م شیوه یی خواره وه دا ده ببینن :

ده رباره ی جیناوی که سپی لکاو له دیالیکتی کرمانجی
ژووړوودا سی کښه هه یه :

۱ - به شیک زوری زانایان نه گه رچی وا راده گه یه نن ، که
دهسته ی دووه می جیناوه کان له م دیالیکتی شدا وه ک دیالیکتی
کرمانجی خواروو دهرده که ون ، به لام به کوتایی کرداریان له
قه له م ددهن .

۲ - زوربه ی توژهران وایان نیشان داوه ، که له کرمانجی
ژووړوودا دهسته ی یه که می نه و جیناوانه نین و هیچ
حاله تیکی له و چه شنه نابینری .. هه نندیکیش نه وه یان
نیشان داوه ، نه گه رچی له دیالیکتی ژووړوودا دهسته ی
یه که می نه و جیناوانه به رچاوناکه ون ، به لام نه و
مه به سته ی جیناوه لکاوه کانی دهسته ی یه که م له دیالیکتی
کرمانجی خواروودا ده یگه یه نن و نه و ده وری ده ببینن ،

ژماره	کهس	جیناوی لکار
تاک	یه که م دووه م سنیه م	م ی ه.
کو	یه که م دووه م سنیه م	ن

نمونه :

(م) - کهسی یه که می تاک - « دکم ، بنهیرم »
 نه ز دکم خووش بنهیرم ل جه مالا وه ههردوو خوشکانه .

(مه می نالان ، ل ۴۵)

(ی) - کهسی دووه می تاک - « دزانی »

شیخیم ! تودزانی نه ف جزیره
 تیکدا کوبه راو کوردمیره

(خانی ، ل ۱۵۲)

کهسی سنیه می تاک :

(۰) - « بابوو »

... پاشی نه و ژجی بی خوه بابوو ..

(کوردو ، ل ۳۵)

(ه) - « هاته »

ئیقاری ، چاخنی نه و هاته مانی ...

(کوردو ، ل ۴۵)

(ن) - کهسی یه که می کو - « وساکن ، نه داکن »

هه رچی تودبیزی ، نه م وساکن

هه رچی تودخوازی ، نه م نه داکن

(خانی ، ل ۱۵۸)

(ن) - کهسی دووه می کو - « بگرن »

کو : « هوونی ژ سوباهی هه یانی ئیقاری ، ژ ئیقاری

هه یانی سبه می ل دورا قه سرا مه می نوبه تی بگرن » .

(مه می نالان ، ل ۴۱ - ۴۲)

(ن) - کهسی سنیه می کو - « رابوون ، ده رکه تن »

خورتین کوردان رابوون ، ب ده رکه تن ژ ئوده و

قاوشانه .

(مه می نالان ، ل ۵۳)

ویرای نه و جیناوانه ، که فورمی سه ره کین بوزمانی
 نه ده بی و ناخاوتنی به شه دیالیکته کانی کرمانجیی
 ژوووو ، له هه ندی به شه دیالیکته فورمی دی
 به رچاوده که وی . به وینه :

* له به شه دیالیکتی بادیناندا بو که سی یه که می کو جگه له
 (ن) ، فورمی (ین) یش به کار دینری^(۱) وه ک :

... وه کی مه بهیستین مه وی نفیسین

(خالد حسه ین ، ل ۳)

.. لی بلا نه م ژبیر نه که ین کو ..

(خالد حسه ین ، ل ۳)

* له به شه دیالیکتی کورده کانی تورکه نه ستاندا هه ندی
 چار بو که سی یه که می تاک فورمی (مه) و بو که سی یه که م و
 دووه م و سنیه می کو (نه) ش به کار دینری^(۲) .

* هه ندی له نووسه ران وایان دیاری کوردوو له به شه
 دیالیکتی کورده کانی سوریا^(۱) و نازربایجاندا^(۲) (ی) و له
 ناوچه ی بادینانی عیراقد^(۳) (یت) ده بنه جیناوی لکاروی
 که سیی سنیه م . به لام له راستیدا چ (ی) و چ (یت)
 زیاده ی گه ردانین نه ک جیناوی لکار .

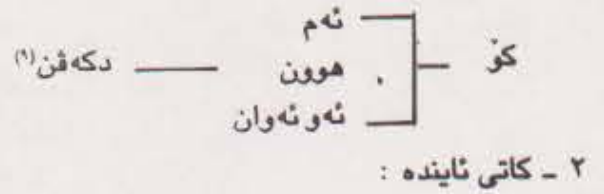
جیناوه لکاروه کانی دهسته ی دووه م له م
 دیالیکته شدا ، هه روه ک له دیالیکتی کرمانجیی خواروو دا
 ده چنه سه ر کرداری رانه بوردوو ی تینه په رو تینه په رو
 رابوردوو ی تینه په ر :

تینه په ر

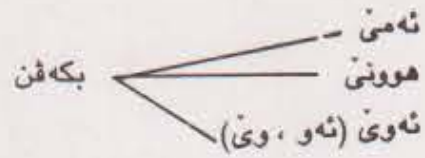
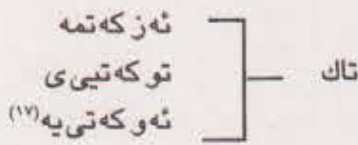
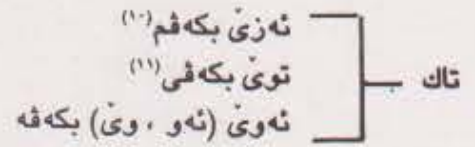
(۱) کاتی رانه بوردوو

۱ - کاتی ئیستا :

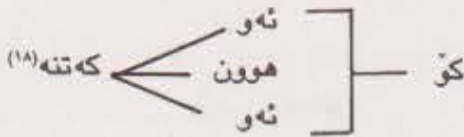
نه ز دکه قم^(۳) }
 تودکه فی } تاک
 نه و دکه فه^(۴) }

۲ - رابوردووی ئیخباریی ته واو :

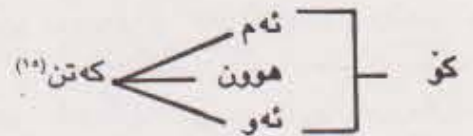
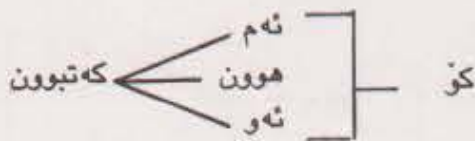
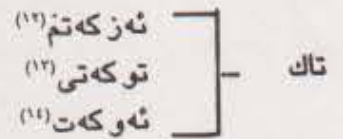
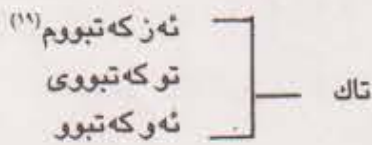
۴ - رابوردووی ئیخباریی دوور :

(ب) کاتی رابوردوو

یه که م - رابوردووی ئیخباری

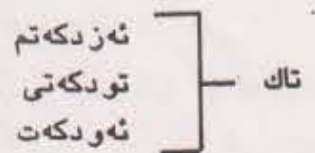
۱ - رابوردووی ئیخباریی نزیک :

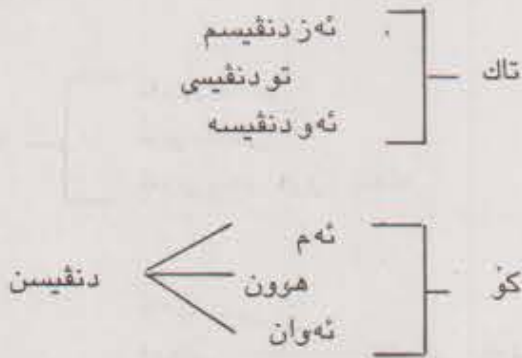
دووم - رابوردووی ئینشائی :

۱ - رابوردووی ئینشائی نزیک

۲ - رابوردووی ئیخباریی به رده وام :

تیپەر
کاتی پانه بوردوو
۱ - کاتی نیستا :

۲ - کاتی ئاینده :

بەم جۆره بینیمان جیناوهکانی دەستە ی دووهم له دیالیکتی کرمانجیی ژوورووشدا هەر به کرداری پانه بوردوو تینه پەرۆ تیپەرۆ رابوردوو تینه پەرۆ دهلکین - واته له م پرووه به ته واوی له گه ل کرمانجیی خوارودا یه ک ده گرنه وه . له رووی فۆرمیشه وه ته نیا له که سی سنییه می تاک و یه که می کۆدا که می جیاوازییان هه یه ، دهنه فۆرمه کانی دی به ته واوی له یه ک ده چن .

* * *

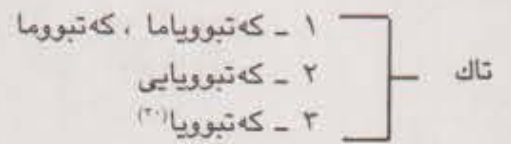
دەستە ی یه که می جیناوه لکاوهکان که له دیالیکتی کرمانجیی خوارودا زۆر چالاکن و به شیوه یه کی سه ره کی

۲ - رابوردوو ئینشانی به رده وام

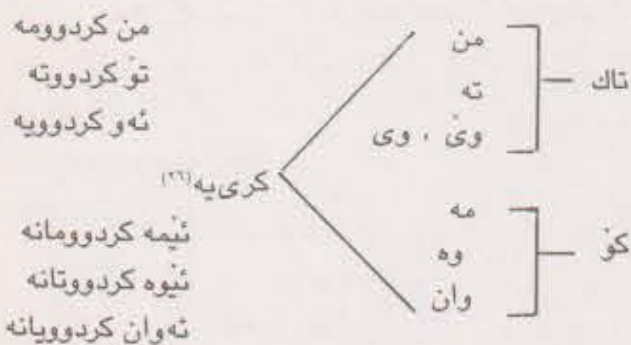
۴ - رابوردوو ئینشانی دوور :

۲ - رابوردوو ئینشانی ته واو :

ح - رابوردووی تهواو .

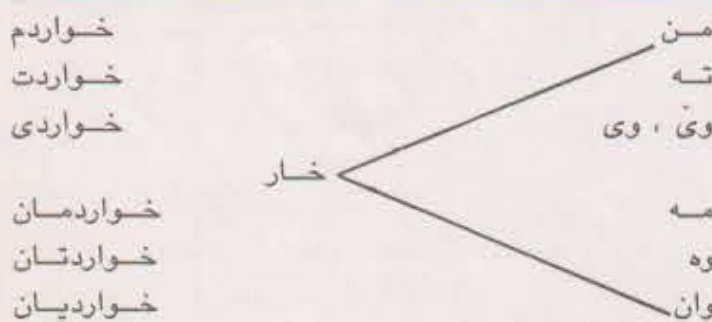
د - رابوردووی دوور

تیبینی :

چون کرداری رابوردووی تیپه پر له دیالیکتی کرمانجی خواروودا بی جیناوی لکاو نابی ، له دیالیکتی ژووروشدا کرداری تیپه ری رابوردووی جیناوی که سبی جودای دوخی تیان نابی . به وینه :

کرمانجی ژووروو کرمانجی خواروو

دهچنه سه رکرداری تیپه ری رابوردوو له دیالیکتی کوردی ژوورودا به هیچ چه شنیک نابینرین . نه بوونی ته م جیناوانه وای له هه ندی زمانه وانسان کردوه ، وادابن له دیالیکتی کرمانجی ژوورودا له رابوردووی تیپه ردا جیناوی لکاو له گه ل کرداردا دهرنه که وی . له راستیدا له هه ندی حاله تدا جیناوه لکاوه کانی دهسته ی دووه م (نهک یه که م) به کوتایی کرداری تیپه ری رابوردوو وه ده لکین . هاتن و نه هاتنی نه و جیناوه لکاوانه ش به بوون و نه بوونی به رکاره وه به نده^(۳۸)

به ویی به له دیالیکتی کرمانجی ژوورودا ده توانین دوو حاله ت ده ست نیشان بکه ین :

۱ - دهرکه وتنی جیناوی لکاو .

نه گه ر له رسته دا به رکار نه بی ، نه و کاته جیناوی لکاو په یدا نابی^(۳۹) و کرداره که له یه ک فورمدا بو هه موو که سه کانی ژماره ی تاک و کو دهبینری . بو نمونه :

۱ - رابوردووی نزدیک .

ب - رابوردووی به رده وام .

۲ - دهرکه وتنی جیناوی لکاو :

نه گه ره پرسته را بهرکار هه بی ، نه ودهمه جیناوه لکاو هکانی دهسته ی دووهم دینه سه ر کوتایی کردار^(۳۸) بو نمونه :

(ا) رابوردووی نزدیک :

تاک } ته نه ز شاندم
من تو شانندی
نه وی نه و شانند

کو } ته نه م
من هوون
نه وی نه و شانندن

ب - رابوردووی به ردهوام :

تاک } ته نه ز دشاندم
من تو دشانندی
نه وی نه و دشانند

کو } ته نه م
من هوون
نه وی نه و دشانندن

(ح) رابوردووی ته واو :

تاک } ته نه ز شاندمه
من تو شانندی بی
نه وی نه و شانندی به^(۳۹)

کو } ته نه م
من هوون
نه وی نه و شانندنه

(د) رابوردووی دوور :

تاک } ته نه ز شانندبووم
من تو شانندبووی
نه وی نه و شانندبوو

کو } ته نه م
من هوون
نه وی نه و شانندبوون^(۴۰)

نه م جیناوانه نه گه رچی به شیوه به کی سه ره کی ده چنه سه ر کردار ، به لام به زور به شه ناخاوتنی تریشه وه ده لکین .
وهک :

۱ - ده چنه سه ر ناو ، به وینه :
نه ز مه م ، توژی زینی ..

(مه می نالان ، ل ۱۱۰)

(کور دو ، ل ۴۴)

خوه نه ز نه علی مه مه دم

۲ - به ناوه لئاوه وه ده لکین ، به وینه :

ساقی ! مه بگر کو نه ز ب ده ستم
مه خموورم مه ی نه خواری مه ستم

(خانی ، ل ۳۰۰)

... نه ز غه ربیم نزانم ربیان و ده ربانه

(مه می نالان ، ل ۶۴)

۳ - له گه ل زور به ی جیناوه کاندای دین ، به وینه :

... چه کو و قه ره تازین ، پسامی منن

(مه می نالان ، ل ۴۹)

مه خمووری بی جامی نه زم

(جزیری ، ل ۳۱۷)

به غماگری رامی نه زم

نه ز ب ده ستمی خوه مه

(مه می نالان)

... هتد ..

پهراویزه‌کان :

(۱) دواتر به نموونه و به لکه نه و راستی به نیسپات دهکین .

(۲) هندی له نووسهران شه تاییه تیتی به بیان دست نیشان کردووه .

به وینه ، پروانه :

(۱) د مه کسیمی خه مو ، زمانی کورده کانی بادینانی کوردستانی عیراق ، کتییی ، ولتان و میلله تانی روزه لاتی نیژیک و ناوهر است . ب ۷ ، یه ریفان ، ۱۹۷۵ ، ل ۳۴۱ .

(ب) صادق به هائه دین نامیدی ، ریزمانا کرمانجی ، به غدا ، ۱۹۷۶ ، ل ۴۵ .

(۳) پروانه : د چهرکه زی به کو (باکایینف) ، زمانی کورده کانی سوفیت ، موسکو ، ۱۹۷۳ ، ل ۱۷۰ - ۱۷۱ .

(۴) پروانه : جگرخوین ، ناوا نو دستوورا زمانی کوردی ، به غدا ، ۱۹۶۱ ، ل ۷۵ .

(۵) پروانه ، سه رچاوه ی ناوبراو : د چهرکه زی به کو ، زمانی کورده کانی سوفیت ، ل ۱۷۰ - ۱۷۱ .

(۶) پروانه :

(۱) سه رچاوه ی ناوبراو : د مه کسیمی خه مو ، زمانی کورده کانی بادینانی کوردستانی عیراق ، ل ۳۴۱ .

(ب) سه رچاوه ی ناوبراو : صادق به هائه دین نامیدی ، ریزمانا کرمانجی ، ل ۴۵ .

(۷) وهک :

بخوه دی نه ز دترسم ژکولا خوینیانه

(مه می تالان ، ل ۶۴)

(۸) وهک :

نه مری من نوژ چاردان ده رکه تی به ، دکه هه پانزدانه .

(مه می تالان ، ل ۴۹)

(۹) وهک :

وهختا دنیا دبه به ری سبجی ، مهک ب بانی دکه فن سه ری مینارانه .

(مه می تالان ، ل ۵۰)

(۱۰) وهک :

نه زی بمرم ..

(کوردو ، ل ۳۹)

(۱۱) وهک :

شه گه ر شه زنها دهستی خوه باقیژم حه قیبا بوز ، بده رخینم دوو جه وه رانه ، توی هنگی بزانی برانیا سه روه تا میرانه .

(مه می تالان ، ل ۷۶)

(۱۲) وهک :

گوت : گاغا نه ز که تم فی نیشی دلانه

(مه می تالان ، ل ۷۰)

(۱۳) وهک :

نه ز زمانم توب غور به تی که تی قه تیایی ژمه به تا باقو دییانه

(مه می تالان ، ل ۷۷)

(۱۴) وهک :

ماعری رهش ره فی جوو ، لی گوله ل دیلا من کهت ..

(کوردو ، ل ۳۶)

(۱۵) وهک :

مه موزین که تن وه می وه کی جهنده کی مرییانه

(مه می تالان ، ل ۵۴)

(۱۶) وهک :

دهستی خه لکی دکه تن پاشلا وانه

(مه می تالان ، ل ۶۱)

(۱۷) وهک :

نه ز زمانم بی تو دکوری که تی به دایرا منا ره نکین

(مه می تالان ، ل ۴۹)

(۱۸) وهک :

هیدی ، هیدی ، ب ناخافتن و سبه تی ، که تنه خه و شه فانه

(مه می تالان ، ل ۵۴)

(۱۹) وهک :

نه ز که تیووم خه و شه فانه

(مه می تالان ، ل ۴۸)

(۲۰) وهک :

نه وی دخوه ست بزانبوویا سوپاوی

(کوردو ، ل ۴۳)

(۲۱) وهک :

نه زی بدهم ته ..

(کوردو ، ل ۳۹)

نام له

مه مه ده ورمانی

نامراری (له) ، مه روهك ، هه نامراریکی دیکه ی زمانی کوردیی ، چه ند دهورو چه ند کرده و په کی بزوانه و چه ند نه رکیکی سینتاکسیانه به ریوه ده بات ، به شیوه په کی روونتر ، هه ندی جار دهورو نه رکی پرپوزیشن ده گریته نه ستوی خوی و هه ندی جاری دیکه ش نه رک و کرده وهی ناوه لکارینه و جوړه کانی به ریوه ده بات و ناوبه ناویش ، وهك که ره سه په کی بزوی نه رکی پیکهینانی فره بزوا "زاراوا" جی به جی دهکات .

نیمه ، بزویه کالا کردنه وه و چاکناسینی نه م نامرازه (واته : نامراری ، له) ، په نا ده به ینه سه ر سی شیوه زار : شیوه زاری ، که به شیوه زاری نه ده بی ناوبانگی ده رکردوه و شیوه زاری ناوچه ی بادینان ، که ناوبانگی - (له) - زانستی ی زمان دا) - به کرمانجی ی ژوروو ده رکردوه و شیوه زاری

(۲۲) شایانی باسه د. وریا عومهر نه مین نه م راستی په ی خستوته پیش چاو ، بزوانه : د. وریا عومهر نه مین ، په یوه ندی راناوو فرمان له کرمانجی ژوروو دا ، گوڤاری « کاروان » ، ژ ۲ ، هه ولیر ۱۹۸۲ ، ل ۴۱ - ۴۳ .

(۲۳) کوردناسانی سوفیت ، به تاییه تی ، د. قه ناتی کوردو باسی نه م حاله ته ی کردوه و ناوی ناوه دارشتنی بی ئوبیکتی بزوانه : د. قه ناتی کوردو (کوردو بیف) ، ده ستووری زمانی کوردی (به که ره سه ی دیالیکتی کرمانجی ژوروو خواروو) ، مونسکو ، ۱۹۷۳ ، ل ۱۷۸ - ۱۷۹ . (۲۴) وهك :

عه لی مه مه د .. لی ماعری قه رقاش کرو نه کر

(کوردو ، ل ۳۵)

(۲۵) وهك :

پوژه کنی عه لی مه مه د ل چولی ناف میشه و نه والا ، د به ر پالا به ر پوژه جیا نیچیر دکر .

(کوردو ، ل ۳۵)

(۲۶) وهك :

من قه رار کری په .

(کوردو ، ل ۴۱)

مه عری ره شوئی خوه کری په بن مه عره کی دنئی ..

(کوردو ل ۴۱)

(۲۷) وهك :

عه لی مه مه د .. خوه شاش کر بوو ..

(کوردو ، ل ۴۱)

(۲۸) د. قه ناتی کوردو د. چه رکه زی به کوو هه ندیکی دی نه مه میان زورباش باس کرده وه به حاله تی (ئوبیکتی) ناویان بردوه .

(۲۹) وهك :

باقی وی ...

(مه می ئالان ، ل ۶۳)

قیزا خوه شانندی په پیش ته

(۳۰) وهك :

جل و شوروی مه می شانده بوون ل ته رکیاته

(مه می ئالان ، ل ۱۵۹)